

УДК 372.881.111.1:378.147:004.738.5:378.126:61
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-2-29>

Леся ЛИМАР,

orcid.org/0000-0002-9407-1066

кандидат психологічних наук, доцент,
доцент Навчально-науковий центр неперервної професійної освіти Інституту післядипломної освіти
Національного медичного університету імені О.О. Богомольця
(Київ, Україна) *lesyalymar@nmu.ua*

ОСНОВНІ УМОВИ ЕФЕКТИВНОСТІ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ-МЕДИКІВ ЗАСОБАМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті визначено основні умови ефективності формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії-медиків засобами дистанційного навчання. Наголошено на надзвичайному значенні формування саме англомовної комунікативної компетентності у докторів філософії. Показано, що формування академічної комунікативної компетентності є новим для системи післядипломної освіти України. Визначено, що ефективне формування англомовної академічної компетентності у докторів філософії при дистанційному навчанні потребує організації наступних компонентів: організація навчання викладачем, теоретичне та практичне навчання здобувачів дистанційно, робота здобувачів з викладачем та корекція сформованих знань та навичок, підведення підсумків викладачем та постійна робота по вдосконаленню ним курсу з урахуванням індивідуальних особливостей. Показані необхідні наступні принципи організації дистанційного навчання майбутніх докторів філософії: системність та систематичність навчання, а також повна забезпеченість курсу навчально-методичними дистанційними матеріалами, доступність інформації, чіткі критерії до виконання та чіткі критерії оцінювання здобувачів. У статті наголошено, що дистанційне навчання та формування англомовної комунікативної компетентності майбутніми докторами філософії потребує чіткої організації груп навчання за рівнем, однорідності груп за рівнем знань англійської мови та високою вмотивованістю навчання. Автором рекомендовано спрямовувати заняття творчо, з використанням інтерактивних методів та імітації фахової діяльності, що сприятиме підвищенню мотивації до навчання здобувачів освіти. Визначено, що проблема дистанційного навчання здобувачів освіти є надзвичайно актуальною, як за умов пандемії, так і війни, і потребує вдосконалення, так як дистанційне навчання є найбільш вірогідним за умов поточної медичної та політичної ситуації.

Ключові слова: англомовна комунікативна компетентність, доктори філософії, медики, академічна комунікація, дистанційне навчання.

Lesya LYMAR,

orcid.org/0000-0002-9407-1066

PhD, Associate Professor,

Associate Professor at the Educational and Scientific Center for Continuing Professional Education of
Institute of Postgraduate Education of Bogomolets National Medical University
(Kyiv, Ukraine) *lesyalymar@nmu.ua*

BASIC CONDITIONS OF THE FUTURE MEDICAL PHDS EFFECTIVE ENGLISH COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT UNDER DISTANCE TRAINING

The article defines main conditions of development of the English academic communicative competence under the distance training of medical PhDs. The author emphasizes the extreme significance of English academic and professional communicative competence for medical PhDs, regarding the pro-European course of Ukraine. The article shows that teaching academic communicative English and shaping appropriate competence is absolutely new for the Ukrainian postgraduate education. The author defines that effective development of the English academic and professional communicative competence by PhDs under the distance training requires organization of teacher's actions, theoretical and practical learning activities by the PhDs, collaboration of PhDs with teachers and correction of the PhDs knowledge and skills, analysis of such collaboration made by the teacher and teacher's constant improvement of the course. The article describes the following principles of the distance training of the future PhDs: systematic and systemic characteristics of such training, full provision of methodical supplies to the course, availability of information, precise criteria and distinct evaluation rules. The author dwells on the necessity of precise organization of English groups by the English language knowledge level and their high motivation for learning. The author recommends to the teachers make their classes and seminars creative, using interactive methods, imitating professional and scientific situations during communicative drills, which will increase motivation of the future PhDs. The article defines that the issue of distance training in Ukraine is of extreme importance, under the pandemics and war with Russia and it needs further studies as under the present medical and political circumstances such education is probable to dominate within the close future period.

Key words: English communicative competence, Doctors of Philosophy, medical, academic communication, distance training.

Постановка проблеми. Формування англомовної академічної комунікативної компетентності у майбутніх докторів філософії-медиків обумовлене змістом навчання майбутніх науковців та лікарів. Необхідність опанування англійської мови на просунутому рівні є очевидною, як в розрізі вивчення фахових дисциплін, так і академічного спілкування. Починаючи з 2020 року навчання у закладах вищої освіти України проводилось дистанційно. Виходячи з необхідності оптимізації навчального процесу дистанційно, з виконанням поставлених цілей та задач, автором було визначено **мету** дослідження:

Визначити основні умови ефективності формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії-медиків засобами дистанційного навчання.

Аналіз досліджень. Питання розвитку комунікативної компетентності лікарів та науковців широко досліджувалось за кордоном. Сучасні педагоги приділяють велику увагу розвитку комунікативних навичок та умінь, підкреслюючи важливість даного компонента як для допоміжного медичного персоналу (Arnold Elizabeth C, 2019), так і для лікарів (Kurtz, Suzanne, 2017). Високо сформовані навички ефективної комунікації з пацієнтом сприяють кращій якості обслуговування та результату лікування (Boissy Adrienne, 2016). На жаль, дослідження українських науковців щодо розвитку комунікативної фахової та академічної компетентності лікарів, а тим більше майбутніх докторів філософії досить нечисленні через новизну теми. Згідно нових програм підготовки майбутніх докторів філософії, розвиток іншомовної комунікативної компетентності є пріоритетним (Письменкова Т. О, 2017), проте зазначена автор не акцентує розвиток академічної комунікативної компетентності як пріоритетний для докторів філософії-науковців. Проблема розвитку комунікативної компетентності докторів філософії потребує подальшого вивчення відповідно до зміни парадигми післядипломного навчання, адже деякі автори, які досліджують питання, вживають застарілі терміни, які не відображають сутність підготовки саме докторів філософії, а не аспірантів (Лебідь О.В, 2020). Варто зазначити, що підготовка майбутніх докторів філософії та навчання аспірантів – різні поняття не тільки лексично, вони охоплюють докорінно різні цілі. Підготовка аспірантів обумовлювала кінцеве формування у них знань, вмінь та навичок, коли підготовка докторів філософії спрямована на формування компетенцій, необхідних для продуктивної діяльності та взаємодії у міжнародному ака-

демичному середовищі. Питання ж дистанційного навчання докторів філософії наразі абсолютно не вивчене, незважаючи на майже три-річний досвід його впровадження (Староста В, 2022). Автором було започатковано серію досліджень формування англомовної фахової та академічної компетентності в докторів філософії-медиків (Лимар, 2022), які підтверджують необхідність подальшого дослідження з метою оптимізації навчання.

Виклад основного матеріалу. Організація дистанційного навчання майбутніх докторів філософії передбачає декілька компонентів:

1. Організація, планування та підготовка роботи викладачем.

Навчальна програма та календарно-тематичні планування аудиторної та самостійної роботи укладаються відповідно до дистанційної форми навчання, що обумовлює більший обсяг самостійного опрацювання взаємодію викладача зі здобувачем дистанційно.

Організація взаємодії включає вибір навчальної платформи: платформи вищого навчального закладу, платформи на кшталт Google classroom, Microsoft Teams, взаємодію у групах соцмереж, або взаємодію через поштову скриньку. Обраний викладачем ресурс має містити навчальну програму, планування, перелік базових питань, опорної лексики, граматичних понять, обсяг опрацьованих джерел, відео-матеріали, презентації до курсу, додаткові завдання для самостійної підготовки та тестові роботи. Доцільно одразу презентувати ці матеріали до курсу, або ж робити це покроково.

Матеріали до роботи з кожною темою курсу можуть бути представлені:

- оригінальною відеолекцією викладача;
- оригінальною відеопрезентацією або презентацією опорного матеріалу;
- оригінальним текстовим матеріалом;
- оригінальним аудіо-матеріалом;
- посиланням на відео-, аудіо-, та текстові матеріали на інших ресурсах;
- завданнями для самостійного виконання для навчання лексики, граматики, формування навичок читання, слухання та письма та говоріння, у письмовому, аудіо- чи відео-форматі представлення результатів;
- завданнями для обговорення з викладачем, у групі, в малих групах;
- завданнями для самоперевірки, тестовими завданнями, контрольними завданнями;
- зворотнім зв'язком;

Так як дистанційне навчання майбутніх докторів філософії-медиків відбувається за змішаною

схемою: самостійна робота здобувачів – виконання завдань – робота в групі онлайн та закріплення вивченого, доречно комплекс завдань до кожного заняття представляти заздалегідь, оптимально при презентації всього курсу. Здобувачі мають бути ознайомлені з календарно тематичним плануванням, відтак, з термінами опрацювання та подання роботи. Завдання для підготовки до заняття виконуються перед заняттям, тестові та контрольні завдання – на занятті онлайн чи після нього. Також необхідно враховувати необхідність підтримання зворотного зв'язку та постійну корекцію навчального матеріалу відповідно до потреб групи. Особливо важливим є підтримка зв'язку з групою та постійний контроль викладачем прогресу учасників.

2. Дистанційна робота здобувача з матеріалом.

В межах впровадження курсу «Академічна англійська мова для докторів філософії-медиків» можливо пропонувати наступні типи завдань для дистанційного опрацювання здобувачами (як академічного, так і медичного спрямування):

– Перегляд відео та виконання завдань до відео, на рівні лексичних та граматичних одиниць, фраз, тексту (Watch the video and find the terms, Find the constructions, Correct the statements, Choose the correct statements based on the video, Answer the questions about the video, Express your thoughts regarding the video, Discuss the following using the video)

– Перегляд презентацій чи текстового матеріалу, опрацювання наданого матеріалу (будь-які репродуктивні чи продуктивні вправи, Translate the terms, Use the constructions, Answer the questions, Correct the wrong, sort out the items, Make your own presentation, write your opinion about, express your ideas about, discuss the following)

– Власне виконання контрольних завдань, завдань для самоперевірки, тестових завдань, заповнення протоколів, виконання проектних завдань, тощо (тестові завдання для самоперевірки входять до методичного комплексу курсу, тестові завдання та контрольні роботи складають також онлайн). Виконання тестових завдань з множинним вибором сприяє об'єктивізації оцінювання прогресу здобувача, коли написання контрольних робіт та підготовка проекту асоціюється більш з суб'єктивною оцінкою прогресу та спрямованості здобувача. В цілому, оцінювання прогресу здобувача має ґрунтуватись на поєднанні результатів оцінювання складання тестових завдань, контрольних завдань та підготовки здобувачем проекту. Результат якісної підготовки здобувача забезпечує його готовність до взаємодії на визначену тему при організації занять дистанційно.

Також очевидна необхідність постійного зворотного зв'язку зі здобувачами, що включає як корекцію тем відповідно до загальних потреб, так і акцентуацію певного матеріалу. Принцип індивідуального підходу до навчання вимагає постійний моніторинг з боку викладача щодо рівня засвоєння та пізнавальної діяльності здобувачів освіти. Наприклад, теоретичні теми: *Indirect Speech in scientific articles, Collocations in medical and academic texts, Presenting graphs, Reading medical analyses* є складними для сприйняття через міжпредметну інтеграцію та необхідність сформованого наукового та медичного світогляду. Відповідно, за негативного зворотного зв'язку викладач повинен коригувати викладання даних тем, починаючи з систематизації знань про загальні категорії, поступово переходячи до англомовного компонента.

3. Взаємодія зі здобувачем.

Взаємодія зі здобувачем можлива при наступних видах організації роботи: індивідуальній (викладач – здобувач освіти), груповій (що включає як роботу в малій групі, так і в академічній) та колективній (робота з потоком). Індивідуальна взаємодія викладача зі здобувачем охоплює декілька напрямків роботи: власне індивідуальну роботу здобувача та виконання індивідуальних завдань (передбачених планом індивідуальної роботи), консультації викладача та індивідуальне пропрацювання певних тем та індивідуальну взаємодію викладач-здобувач онлайн на загальних практичних заняттях. Протягом індивідуальної взаємодії зі здобувачем викладач повинен визначити прогрес здобувача, коректність використання лексичних та граматичних одиниць, виправити фонетичні та стилістичні помилки, скоригувати основні стратегії поведінки з урахуванням правил академічної та фахової взаємодії. Індивідуальна взаємодія можлива як при перевірці викладачем письмових завдань здобувача, так і при усній роботі здобувача онлайн.

В межах групової роботи в малій чи академічній групі здобувач може виконувати різноманітні завдання, найчастіше спрямовані на діалогічне мовлення та взаємодію: складання діалогів, обговорення та дискусію з проблемних питань, роботу в парах, роботу в групі. Викладач разом з групою виконує коригувальну та заохочувальну функцію. При великій розбіжності в рівні знань здобувачів у межах групи можливий конфлікт, коли декілька докторів філософії з різним рівнем знань англійської мови чи різним мотиваційно-ціннісним відношенням до навчання важко створюють спільні проекти. Викладач має моніторити рівень групи

та рівень кожного окремого здобувача. За власним досвідом автора, коли більшість групи характеризується середнім та високим рівнем знань та вмотивованості, доцільно включати в таку групу здобувача з нижчим рівнем. Якщо ж вся група має низький рівень знань, виявляє погані ознаки самоконтролю, низьку комунікативну толерантність, потрібно організувати роботу самої групи. Включення ж високо-мотивованого здобувача до такої групи не призведе до позитивних зрушень.

4. Підведення підсумків викладачем, оптимізація роботи згідно існуючих обставин.

До даного компоненту відноситься як оцінювання роботи докторів філософії, написання контрольних робіт, внутрішнє та зовнішнє оцінювання (поточне та підсумкове), а також постійна корекція навчального матеріалу відповідно до отриманих результатів. Також корисним є підведення підсумків здобувачами освіти. Протягом впровадження дистанційного курсу «Академічна англійська мова медичного спрямування» здобувачі отримували знання та навички, і, відповідно, формували комунікативну компетентність. Наприкінці курсу здобувачі отримали завдання: підготувати наукову презентацію на тему власного дослідження англійською мовою та представити результати перед групою, після чого викладачем було проведено аналіз роботи та здобувачами – самоаналіз. Даний вид роботи сформував навички саморефлексії та самоаналізу, здобувачі визначили свої слабкі сторони та побачили необхідність подальшого навчання.

Окрім вищезазначеної послідовності, варто визначити основні організаційні умови ефективності формування комунікативної англомовної академічної компетентності у докторів філософії-медиків:

1. Чітка спланованість навчального процесу та повна забезпеченість методичними матеріалами. Навчання онлайн не обумовлює можливості імпровізації, тому повинні бути укладені всі необхідні документи: програма, силабус, планування, опорна лексика, перелік опорних тем, список літератури та джерела до самостійного опрацювання, викладені онлайн методичні посібники та завдання до роботи, розроблена система тестів та контрольних робіт.

2. Поділ на групи відповідно до рівня знань не нижче В1 (що теоретично неможливе, так як умовою вступу до аспірантури є підтвердження знань англійської мови на рівне В2), а також низька конфліктогенність групи, відкритість до взаємодії, мотивація до навчання. Під даним фактором ми маємо на увазі спрямованість групи на навчання та сформованість початкового високого рівня знань як

з англійської мови, так і інших дисциплін. За умови присутності у групі декількох невмотивованих здобувачів з низьким рівнем знань навчальний процес може бути загальмованим та потребуватиме педагогічної майстерності викладача.

3. Чіткі вимоги та критерії оцінювання, відсутність двозначних трактувань завдань, відсутність необ'єктивності в оцінюванні. Також необхідна постійна взаємодія викладача зі здобувачами, зі старостою групи та кожним здобувачем, у кого виникає запитання.

4. Постійне поєднання в навчанні здобувачів основних видів роботи: читання, письма, говоріння та аудіювання автентичних текстів, незважаючи на дистанційність роботи. Рівномірний розподіл навантаження заняття між загальною граматиною, лексикою, стилістикою, а також медичною та академічною англійською.

5. Поєднання одночасної роботи зі здобувачами щодо формування в них теоретичного компонента комунікативної компетентності (знання загальної англійської лексики, граматики, орфографії, фонетики та орфоепії, стилістики, а також знання медичної та академічної англійської мови, що підтверджуються при написанні тестів, проведенні опитувань, складанні іспитів та заліків), практичного компонента (вміння та навички застосовувати вищеприписані знання, що підтверджується коректним написанням тестів, контрольних робіт та практичним застосуванням вмінь та навичок при комунікації на заняттях та поза ними), та індивідуального компонента (який формується при індивідуальній роботі викладача з кожним здобувачем, як при фронтальному, так і груповому та індивідуальному навчанні, формування особистісних якостей, що обумовлюють успішну реалізацію засвоєних знань, вмінь та навичок).

6. Проведення викладачем систематичних консультацій зі здобувачами, письмових та консультацій в режимі онлайн.

7. Спрямованість вправ та завдань курсу на комунікативність, організацію взаємодії, уникання репродуктивних вправ, відірваних від фаху. Навчання лексики пов'язане з фаховою діяльністю, граматики – безпосередньо переплетене з комунікативними ситуаціями. Недопустиме виконання «сухих» вправ, відірваних від професійних ситуацій, для засвоєння конструкцій тощо.

8. Чітка мотивація здобувачів до формування в них англомовної академічної та медичної фахової компетентності, підкріплена можливістю реалізувати її при взаємодії з іноземними колегами, представляючи себе та результати своєї роботи за кордоном, публікуючи статтю, читаючи лекції, тощо.

Це має бути обумовлене інтерактивністю навчання, застосуванням творчих вправ, ділових ігор, імітацією ситуацій відтворення комунікативної компетентності. Використання гострих питань, проблемне навчання, формування портфелю кейсів по тематиці академічного та медичного спілкування сприяє активізації пізнавальної діяльності здобувачів.

9. Послідовність навчання, перехід від пояснення нового матеріалу до повторення, імітації та закріплення, а також випереджуюче навчання. Це включає постійний супровід здобувачів викладачем, а також неприпустимість безсистемного викладання чи надання завдань здобувачам. Водночас, це обумовлює необхідність критичного мислення та креативності від здобувачів.

Висновки та подальші перспективи дослідження. Спираючись на власний досвід та аналіз літературних джерел, автором було визначено наступні умови ефективності формування англомовної академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії-медиків засобами дистанційного навчання:

1. Дотримання кожного з компонентів навчання: організація навчання викладачем, теоретичне та практичне навчання здобувачів дистанційно, робота здобувачів з викладачем та корекція сформованих знань та навичок, підведення підсумків викладачем та постійна робота по вдосконаленню ним курсу з урахуванням індивідуальних особливостей.

2. Системність та систематичність навчання, а також повна забезпеченість курсу навчально методичними дистанційними матеріалами.

3. Доступність інформації, чіткі критерії до виконання та чіткі критерії оцінювання здобувачів.

4. Однорідність груп здобувачів за рівнем знань англійської мови та вмотивованістю до навчання.

5. Творчість занять, використання інтерактивних методик та ділових імітаційних завдань, які сприяють активізації пізнавальної діяльності здобувачів та підвищенню їх мотивації до навчання.

6. Практична спрямованість навчання, орієнтування на комунікацію як мету навчання та формування комунікативної компетентності здобувачів з чітким обґрунтуванням такої необхідності.

Проблема дистанційного навчання здобувачів освіти є надзвичайно актуальною, як за умов пандемії, так і війни, і потребує вдосконалення, так як дистанційне навчання є найбільш вірогідним за умов поточної медичної та політичної ситуації. Вважаємо, потребує подальшого вивчення дослідження електронних посібників та основних засад їх укладання з урахуванням індивідуальних особливостей здобувачів. Також вважаємо за потрібне дослідити значення якості інтернет зв'язку при дистанційному навчанні для формування комунікативної англомовної компетентності, а також важливість працюючої камери на заняттях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лимар Л.В. З досвіду запровадження курсу «Академічна англійська мова для майбутніх докторів філософії-медиків з метою формування англомовної професійної та академічно комунікативної компетентності. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2022, 2(48), С. 164-169.
2. Староста В. Очна та заочна форма здобуття освіти в контексті використання традиційного, змішаного та дистанційного навчання: погляди студентів, аспірантів, викладачів. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 2022, 1(50), С. 264-268.
3. Кухаренко В.М., Бондаренко В. В. Екстрене дистанційне навчання в Україні. *Монографія. Харків: Вид-во КП «Міська друкарня*, 2020. 409С.
4. Лебідь О.В., Волкова Н.П. Формування комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії в умовах аспірантури. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Дніпро, Педагогіка і психологія. Педагогічні науки*; 2020, 2 (20), С. 168-179.
5. Письменкова Т. О. Щодо змісту освітньої компоненти в програмах підготовки докторів філософії (PhD) в рамках комунікативної компетентності. *Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Запоріжжя, 5-6 жовтня 2017 р.)*. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2017. С. 159.
6. Arnold Elizabeth C, Kathleen Underman Boggs. *Interpersonal relationships e-book: professional communication skills for nurses*. Elsevier Health Sciences, 2019.
7. Boissy Adrienne, et al. Communication skills training for physicians improves patient satisfaction. *Journal of general internal medicine* 31.7 (2016): P. 755-761.
8. Kurtz, Suzanne, et al. *Teaching and learning communication skills in medicine*. CRC press, 2017.

REFERENCES

1. Arnold Elizabeth C, Kathleen Underman Boggs (2019). *Interpersonal relationships e-book: professional communication skills for nurses*. Elsevier Health Sciences.
2. Boissy Adrienne, et al.(2016). Communication skills training for physicians improves patient satisfaction. *Journal of general internal medicine* 31.7 : P. 755-761.

3. Kurtz, Suzanne, et al.(2017). *Teaching and learning communication skills in medicine*. CRC press.
4. Kuharenko V.M., Bondarenko V. V. (2020). Ekstrene dystantsiine navchannia v Ukraini. [Urgent distance training in Ukraine]. Monohrafiia. [Monograph]. Kharkiv: Vyd-vo KP «Miska drukarnia [Kharkiv, publishing “City Press”]. 409P. [In Ukrainian]
5. Lebid' O.V., Volkova N.P. (2020). Formuvannia komunikatyvnoi kompetentnosti maibutnikh doktoriv filosofii v umovakh aspirantury. [Developing communicative competence of future PhDs under the postgraduate education]. Visnyk universytetu imeni Alfreda Nobelia. Dnipro, Pedahohika i psykholohiia. [Bulletin of Alfred Nobel University. Pedagogics and psychology. Pedagogical sciences].; 2 (20), P. 168-179. [In Ukrainian]
6. Lyamar L.V. (2022). Z dosvidu zaprovadzhennia kursu «Akademichna anhliiska mova dlia maibutnikh doktoriv filosofii-medykiv z metoiu formuvannia anhlovnoyi profesiinoi ta akademichno komunikatyvnoi kompetentnosti. [From experience of introducing the course “Academic English for future medical PhDs aimed at developing English professional and academic communicative competence]. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Actual issues of humanitarian sciences], 222, 2(48), P. 164-169. [In Ukrainian]
7. Pys'menkova T. O.(2017). Shchodo zmistu osvithoi komponenty v prohramakh pidhotovky doktoriv filosofii (PhD) v ramkakh komunikatyvnoi kompetentnosti. [On content of educational component in curriculae of PhDs preparation regarding the communicative competence]. Pidhotovka doktoriv filosofii (PhD) v umovakh reformuvannia vyshchoi osvity: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Training of the PhDs under reformation of postgraduate education: proceedings of All-Ukrainian scientific-practical conference] ((Zaporizhzhia, 5-6 zhovtnia 2017): Zaporizkyi natsionalnyi universytet , P. 159. [In Ukrainian]
8. Starosta V.(2022). Ochna ta zaochna forma zdobuttia osvity v konteksti vykorystannia tradytsiinoho, zmishanoho ta dystantsiinoho navchannia: pohliady studentiv, aspirantiv, vykladachiv. [Daytime and extramural education within using traditional, combine and distance training: views of students, postgraduate students and teachers]. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Pedahohika. Sotsialna robota [Scientific Bulletin of Uzhhorod university. Series Pedagogics. Social activities], 2022, 1(50), P. 264-268. [In Ukrainian]